

L.Ə.Həsənova
doktorant, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti
ORCID 0000-0002-5603-3317
lazifa.hasanova@gmail.com
+994518626205

Məqalə redaksiyaya daxil olub 25.09.2025

The article was received by editorial board on 25.09.2025

Статья принята к печати 25.09.2025

AZƏRBAYCANDA QIDA MÜƏSSİSƏLƏRİNİN İQTİSADI ROLU: STATİSTİK TƏHLİL ƏSASINDA QIYMƏTLƏNDİRMƏ

Xülasə

Qida sektoru emal sənayesinin əsas tərkib hissəsi olmaqla bərabər, həm də kənd təsərrüfatı ilə sıx bağlıdır. Azərbaycanda qida sənayesi son on illiklərdə yeni texnologiyalar tətbiqi və modernləşmə ilə davamlı olaraq inkişaf etmişdir. Qida sənayesində özəlləşdirmə, dövlət proqramları ayrı-ayrı sahələrdə şəraitin yaxşılaşmasına müsbət təsir göstərmişdir. Emal sənayesi üzrə qida məhsullarının istehsalı ilə məşğul olan müəssisələrin sayı birinci yerdə qərarlaşmışdır. Bu sənayedə iqtisadi fəaliyyət növiünə görə mikro və kiçik sahibkarlıq subyektləri üstünlük təşkil edir. Sənaye istehsalı indeksi yalnız 2020-ci ildə azalma ilə müşahidə edilmişdir. Sənaye istehsalının mülkiyyət formasına görə özəl sektorun payı dövlət sektorundan çoxdur (66% ən az). Qida sənayesinin xammal bazasını kənd təsərrüfatı təşkil edir. Bu məqalədə Azərbaycanda qida sənayesinin inkişaf dinamikası, investisiya və innovasiyaların artım tempi araşdırılmışdır. Bundan başqa innovasiyalarla bərabər, süni intellektin və rəqəmsallaşmanın da qida sektorunda tətbiqi ilə qida təhlükəsizliyinin təmin edilməsində əhəmiyyəti göstərilmişdir.

***Açar sözlər:** qida sənayesi, qida sistemi, investisiya, innovasiya, qida təhlükəsizliyi.*

GİRİŞ

Qida sənayesi qida məhsullarının istehsalı, emalı, paylanması və satışından ibarət olmaqla, əkinçilik və heyvandarlıqdan tutmuş emal olunmuş qida məhsullarının istehsalına və sonradan pərakəndə satıcılara və istehlakçılara paylanmasına qədər qida məhsullarının hazırlanması və tədarüki ilə bağlı geniş sektoru əhatə edir. Qida sektoru kənd təsərrüfatı bitkiləri və heyvandarlıq kimi xammalın istehsalından emal olunmuş qidaların, konservləşdirilmiş, dondurulmuş qidaların, süd məhsulları, içkilər, çörək məhsulları, qənnadı məmulatları və s. istehsalına qədər dəyişə bilər. Qida sənayesi digər iqtisadi sektorlarla bir sıra fərqli xüsusiyyətlərə malikdir. Bu sektorun iqtisadiyyatda yerinə baxdıqda, yeyinti sənayesinin əsasını təşkil etməklə ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində, investisiyaların cəlb edilməsində, məşğulluğun yaradılmasında, xarici bazarlara çıxış imkanı ilə xarakterizə olunur. Qida təhlükəsizliyin təmin edilməsi və keyfiyyət bu sənayedə ən prioritet məsələ sayılır, çünki məhsullar insan istehlakı üçün təhlükəsiz olmalıdır. İstehlakçılar təzə və yüksək keyfiyyətli məhsul tələb etdiyi üçün məhsulun keyfiyyəti vacib olur. Müasir dövrün tələblərini nəzərə alaraq, qida sənayesi istehlakçı meyllərinə uyğunlaşmaq üçün məhsul innovasiyasını, daha sağlam və daha davamlı qidaların formalaşdırılmasını və bazarda yaranan yeni imkanlarına cavab verilməsini zəruri edir. Qida sənayesi məhsullarının istehsalı, satışının dövlət tənzimlənməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Buraya aid olan qaydalar, qanunlar və standartlar: qida təhlükəsizliyi, etiketləmə, reklam və məhsulla bağlı digər keyfiyyət standartları kimi aspektləri əhatə edir.

Məqalədə, statistik təhlil əsasında Azərbaycanda qida müəssisələrinin iqtisadi rolunu qiymətləndirmək həyata keçirilmişdir. Tədqiqatda, qida sənayesinin iqtisadiyyatdakı yeri, onun inkişaf

perspektivləri və qarşısında duran çağırışlar göstərilmişdir. Analiz, yerli istehsalın artırılması və müasir texnologiyaların tətbiqi ilə bağlı strateji tövsiyələr təqdim edərək, qida sektorunun gələcək inkişafını daha da irəlilətmək məqsədini daşımışdır

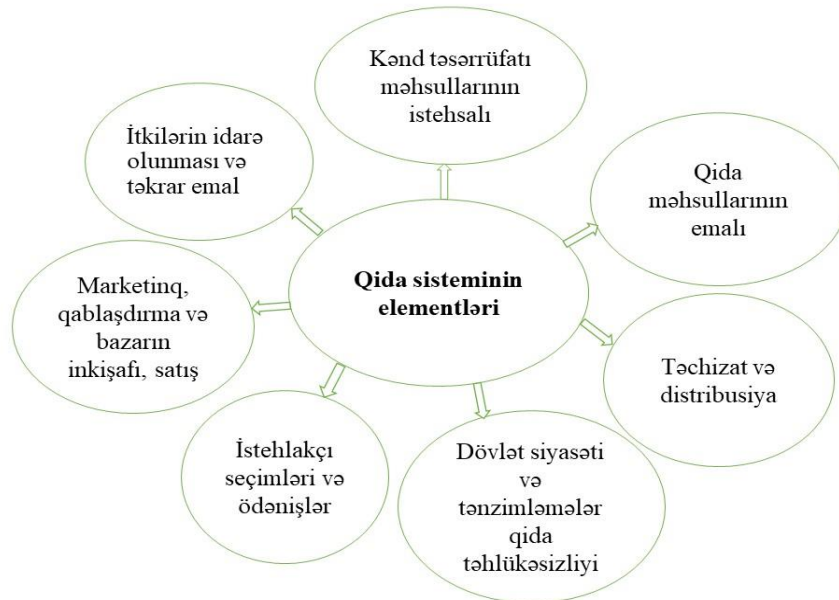
Beləliklə, bu fəaliyyətin iqtisadi təhlili, bir tərəfdən qida müəssisələrinin əhəmiyyətini işıqlandırmış, digər tərəfdən isə müvafiq siyasətlərin formalaşdırılması üçün əsaslar təqdim etmişdir. Bu yanaşma, Azərbaycan iqtisadiyyatında qida sektorunun dinamikasını daha geniş bir perspektivdən anlamağa kömək edəcəkdir.

Qida sektorunun formalaşması

Qida sektoru kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalından tutmuş qida emalı, paylanması və istehlakına qədər hər şeyi əhatə edən mürəkkəb və çoxşaxəli sənayedir. Tez xarab olan məhsulların paylanmasının idarə edilməsi mürəkkəbliyi artırır ki, bu da sürətli daşınmanı və emalı zəruri edir. Ərzaq tədarükü zəncirində səmərəli nəqliyyat çox vacibdir. Süd və ət kimi tez xarab olan mallar üçün, xarab olmaqdan qorumaq və məhsulun təhlükəsizliyini təmin etmək üçün soyuq zəncir (temperaturla idarə olunan tədarük zənciri) təchizatı istifadə olunur [1].

İstehlakçı seçimlərini başa düşməklə isə bazar dəyişikliklərinə qida sektoruna investisiya yatırımı və innovasiyalara müəyyən istiqamətdə yönəlmək olar; istehlakçı tələbi sağlam və funksional qidalanma üstünlük təşkil etdikdə, qida sənayesində biotexnologiyalara, vitaminlərlə zəngin məhsul istehsalına investisiya qoyuluşu aparıla bilər; ekoloji məhsullara tələb artdıqca, qablaşdırma üzərində müvafiq nişanlar, sertifikatlaşdırma əhəmiyyət qazanmağa başlayır. Xüsusilə dezinformasiyanın çoxluq təşkil etdiyi dövrdə istehlakçı inamını yaratmaq və saxlamaq vacibdir. Marketingdə şəffaflıq və dürüstlüyə ehtiyac duyulur. Qidalanma məlumatları, məhsulun tərkibi və sertifikatlarla (üzvi, qeyri-GMO və s.) aydın etiketləmə istehlakçılara məlumatlı seçimlər etməyə kömək edir. Dövlət tənzimlənməsi və ərzaq təhlükəsizliyi standartları əhəlinin sağlamlığının qorunması, qida keyfiyyətinin təmin edilməsi və iqtisadi sabitliyin təşviqi üçün vacibdir.

Bu sahələrdə çoxşaxəli problemlərin effektiv həlli üçün dövlət qurumları, sənaye müəssisələri və istehlakçıları cəlb edə bilən birgə yanaşma zəruridir. Qida sənayesi üzvi tullantılar, qablaşdırma materialları və əlavə məhsullar da daxil olmaqla əhəmiyyətli miqdarda tullantılar yaradır. Effektiv təkrar emalı və tullantıların idarə edilməsi təcrübələri davamlı əməliyyatlar, ətraf mühitə təsirin azaldılması və iqtisadi səmərəliliyin artırılması üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir.

Şəkil 1. Qida sistemi elementlərinin qruplaşdırılması

Mənbə: [2] əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır.

Göründüyü kimi, kənd təsərrüfatı qidaların keyfiyyətindən tutmuş iqtisadi sabitliyə qədər hər şeyə təsir edən baza kimi xidmət edir; qida sektoru təhlükəsizlik və davamlılığı təmin edən dövlət tənzimlənmələri, bazar seqmentini idarə edən istehlakçı seçimləri və ətraf mühitə təsiri azaldan tullantıların səmərəli idarə edilməsi təcrübələri ilə sıx bağlıdır. Bu bir-biri ilə əlaqəli elementlər davamlı və dayanıqlı qida sistemini qurmaq üçün vacibdir.

Qida sənayesi müəssisələrinin inkişaf dinamikası

Qida sənayesi, Azərbaycanın iqtisadiyyatında strateji bir sektor kimi zamanla müxtəlif inkişaf mərhələlərindən keçmişdir. Onun inkişaf dinamikası, bir tərəfdən bazar tələblərinin, digər tərəfdən isə dövlətin iqtisadi siyasətinin təsiri altında formalaşmışdır. İlk öncə bazar iqtisadiyyatının yeni formalaşdığı dövrü 2000-2010-cu illər təhlil etsək görərik ki, Azərbaycanın qida sənayesi daha çox kənd təsərrüfatı istehsalı ilə bağlı idi. Bu dövrdə, yerli sahələrin müasir texnologiyalarla təchiz edilməsi və qida istehsalı proseslərinin modernləşdirilməsi istiqamətində müvafiq tədbirlər həyata keçirilməyə başlanmışdır. Dövlətin kənd təsərrüfatı proqramları, qida istehsalını dəstəkləyən subsidiyalar və investisiya təşviqləri ilə bu sahənin inkişafına yol açmışdır. 2010-cu ildən etibarən ölkənin hər yerində yeni süd emalı müəssisələrinin açılması nəticəsində emal gücü 3 dəfədən çox artmış, yerli istehsalın çeşidi xeyli genişlənməmişdir.

2. 2011-2015-ci illər: Investisiyaların artırılması. 2011-ci ildən etibarən qida sənayesində xarici və daxili investisiyaların artması, yeni müəssisələrin açılması və müasir istehsal müəssisələrinin yaradılması ilə müşayiət olunmuşdur. 2014-cü ilin “Sənaye ili” elan olunması ilə qida sənayesi müəssisələrinin də inkişafına təsir etmişdir. Bu dövrdə, xüsusilə meyvə-tərəvəz, süd və ət məhsulları istehsalında irəliləyişlər əldə edilmişdir.

3. 2016-2020-ci illəri qida sektoru üçün islahatların aparıldığı və modernləşmənin başladığı dövr kimi ümumiləşdirmək olar. Qida müəssisələrinin modernləşdirilməsi və qabaqcıl keyfiyyət təminatı sistemlərinin yaradılması üçün müvafiq islahatlar həyata keçirilmişdir. Bu dövrdə sanitariya normativlərinin artırılması, qida təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və müasir istehsal standartlarının tətbiqi üzərində daha çox diqqət cəmlənmişdir. Yerli istehsal proseslərinin daha səmərəli hala gəldiyi bir dövr kimi xarakterizə oluna bilər. 2016 – ci ildə həm də Azərbaycan məhsullarının xarici bazarlara çıxışını və tanınmasını təmin etmək üçün “Made in Azerbaijan” brendinin yaradılması ilə yeyinti məhsullarının da təşviqi üçün imkanlar yaratdı. Kiçik və orta sahibkarlığa dəstək üçün KOBİA-nın, qida təhlükəsizliyini təmin edilməsi, yoxlanılması üçün 2017-ci ildə AQTA-nın, sahibkarlara dəstək üçün 2018-ci ildə Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun yaradılması bu dövr və sonrakı mərhələlərdə inkişaf üçün xüsusilə vurğulanmalıdır.

4. 2021-ci il və ondan sonrakı dövr əsasən Dayanıqlı İnkişaf Hədəfləri ilə bağlı hesab olunur. 2021-ci ildən etibarən, Azərbaycanın qida sənayesində dayanıqlı inkişaf prinsiplərinin tətbiqi, ekoloji cəhətdən təmiz istehsal metodlarının istifadəsi və yerli məhsul istehsalının artırılması istiqamətində yeni hədəflər ortaya çıxdı. Bu mərhələdə, “Yaşıl iqtisadiyyat” anlayışının qida sektoruna inteqrasiyası, resursların səmərəli istifadəsi və tullantıların azaldılması problemləri daha çox müzakirə olunmağa başlanmışdır. Davamlı istehlak zənciri komponentində şəhərlərdə davamlı “yaşıl iqtisadi sistem”in qurulmasında qida təhlükəsizliyi xüsusi əhəmiyyət kəsb edən faktorlardan biri kimi qeyd olunmuşdur [3]. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı ildə təsdiq etdiyi “Strateji Yol Xəritəsi”ndə 2025-ci ildən sonrakı dövr üçün qida sənayesinin əsasını təşkil edən kənd təsərrüfatı məhsullarının emalında sənayeyönümlülük, ətraf mühit standartlarına uyğun və qlobal dəyər zəncirinə inteqrasiyanı nəzərdə tutan inkişaf planlaşdırılmışdır [4].

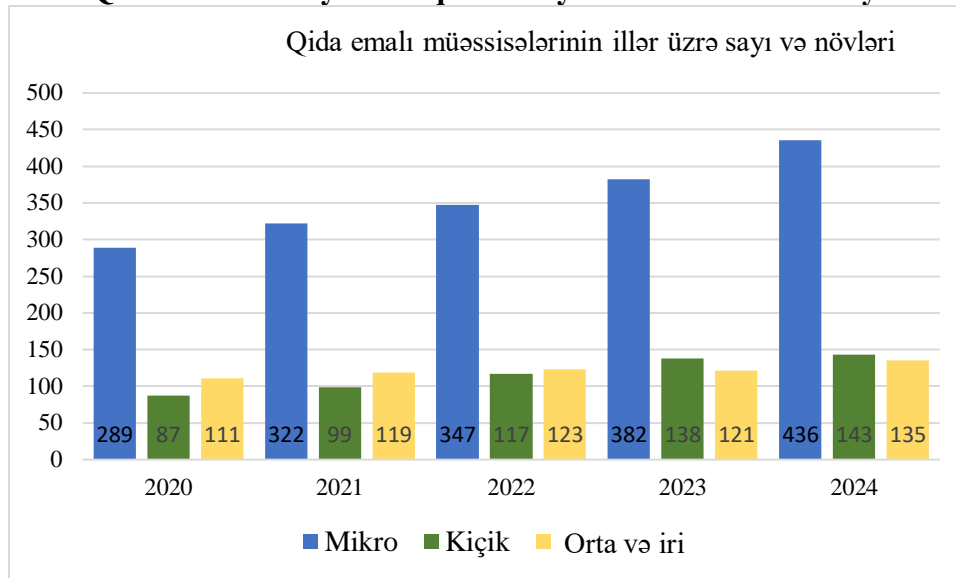
Azərbaycanın rəsmi dövlət siyasətində kənd təsərrüfatı və yeyinti sənayesinin təşviqi müxtəlif normativ hüquqi aktlarda, rəsmi təşəbbüslərdə və hökumətin dövlət proqram və strategiyalarında göstərilmiş müxtəlif mexanizmlərdə öz əksini tapıb. Dövlətin bu sektorda fəaliyyəti müxtəlif normativ hüquqi aktlarla tənzimlənir. Bu normativ hüquqi aktlara “Yeyinti haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu”, qida məhsullarının ixracı üzrə “Qida təhlükəsizliyi haqqında” Qanun (2022), bundan başqa Azərbaycan Respublikası prezidentinin 2023 – cü il fərmanı olan “Qida zənciri obyektlərinin və

subyektlərinin qeydiyyatı və təsdiqi” Qaydası, ərzaq təhlükəsizliyin təmin edilməsi, istehsal potensialının artırılması, qida məhsullarının istehsalında elmtutumlu texnologiyanın tətbiqi və rəqəmsal texnologiyalarla məhsuldarlığın artırılması üçün “Kənd Təsərrüfatının Dayanıqlı İnkişafı üzrə Dövlət Strategiyası”nı göstərmək olar.

Qida sənayesi – statistik göstəricilərin təhlili

Qida sənayesi müəssisələrinin inkişaf dinamikası, Azərbaycan iqtisadiyyatının müasir çağırışlarına cavab verməyə və qida istehsalı sahəsində yeni perspektivlər açmağa yönəlmiş bir prosesdir. Statistiki göstəricilər və inkişaf meyilləri, bu sahənin gələcəkdə daha da mütərəqqi bir istiqamətdə irəliləməsi üçün imkanlar yaratmaqdadır. Bu baxımdan, qida sənayesinin inkişafı, yalnız iqtisadi deyil, sosial və ekoloji aspektlər baxımından da mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Aşağıdakı qraafikdə son 5 il ərzində Azərbaycanda fəaliyyət göstərən qida müəssisələrinin inkişaf tendensiyası göstərilmişdir. 2020-2024 – cü illər üçün Azərbaycanda qida sənayesinin sektorları üzrə istehsal indekslərinin dinamikasını təhlil edərək, rəqəmsal iqtisadi şəraitdə qida sənayesinin inkişafına elmi-metodiki yanaşmaları öyrənmək üçün aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

Qrafik 1. Azərbaycanda qida sənayesi müəssisələrinin sayı

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları əsasında hazırlanmışdır.

Qrafikdən görüldüyü kimi, qida müəssisələrinin sayında seçilmiş illər ərzində artım müşahidə olunmuşdur. Fəaliyyət göstərən müəssisələrin çox hissəsini mikro və kiçik sahibkarlıq subyektləri təşkil edir, 2020-ci illə müqayisədə mikro və kiçik müəssisələr 66% artmışdır. Qida sənayesi qeyri-neft sektorunun inkişafında prioritet sahələrdən biri olması, kiçik və orta biznesin inkişafına dövlət dəstəyinin həyata keçirilməsi, yerli məhsulların istehsalına və ixracına yönəlmiş dövlət proqramlarının təsirini ilə əlaqələndirmək olar.

Cədvəl 1

Qida məhsullarının istehsalı üzrə əsas göstəricilər

Əsas məhsul növlərinin natura ifadəsində istehsalı	2020	2021	2022	2023	2024
Kolbasa məmulatları, ton	25833.6	26669.3	29696.4	30227.4	32047.1
Qatılaşdırılmış süd, ton	6404.3	2011.2	3901.7	11155.1	9192.4
Ayran, ton	6488.9	5423.2	6115.3	11702.8	15304.1
Dondurma, ton	2243.2	3413.5	5865.0	5145.7	6183.7

Qaymaq, xama, ton	7742.2	9126.0	8192.0	9047.5	10055.5
Pendir və kəsmik, ton	53472.6	59286.9	57904.0	55063.4	54999.5
Kərə yağı, min ton	25.8	27.0	25.9	27.0	29.0
Balıq məhsulları (konservlər daxil olmaqla), min ton	1.7	2.6	2.7	2.5	6.7
Nərə kürüsü, ton	0.1	0.6	0.9	0.8	1.3
Meyvə və tərəvəz konservləri, şirələri, min ton	186.7	216.1	237.8	234.4	208.7
o cümlədən:					
meyvə və tərəvəz konservləri, min ton	147.2	172.1	183.9	186.1	176.2
Makaron məmulatları, min ton	11.8	20.0	26.3	25.8	26.2
Bitki yağları, min ton	75.1	72.9	67.9	56.4	57.9
o cümlədən:					
duru bitki yağları, min ton	53.3	52.4	48.5	40.9	42.8
hidrogenləşdirilmiş yağlar, min ton	21.8	20.5	19.4	15.5	15.1
Marqarin, ton	49894.2	47587.9	59441.0	46985.0	51205.9
Mayonez, ton	3711.4	4637.4	5274.1	5538.7	5485.3
Unlu qənnadı məmulatları, min ton	58.1	71.3	67.2	78.7	79.1
Şəkərli qənnadı məmulatları, min ton	11.6	16.7	10.7	10.5	17.3
Şəkər, qənd, min ton	246.5	340.6	379.9	287.1	339.5
Buğda unu, min ton	1842.9	1498.2	1365.1	1328.0	1363.7
Çörək, min ton	1294.6	1278.1	1245.9	1195.8	1196.8
o cümlədən əmtəlik	845.8	816.4	800.2	787.6	793.1
Çay, min ton	10.6	10.2	12.0	11.6	12.4
Qida duzu, ton	74253.3	69458.8	75492.2	71325.9	87802.9
Yem, min ton	130.6	192.9	187.1	165.2	211.1

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin məlumatları əsasında tərtib olunmuşdur.

Cədvələ nəzər saldıqda görmək olur ki, süd mənşəli məhsulların istehsalında artım daha çox olmuşdur. Dondurma istehsalı üzrə göstəricilərə əsasən, 2020-ci ilə nisbətən 3 dəfə daha çox artıma nail olunmuşdur. Bunu qismən idxal prosesi fonunda daxili bazarda yaranan imkanlardan istifadə, istehsal prosesi və texnologiyalarının təkmilləşməsi, modernizasiyası və tələbə uyğunlaşmaqla da əlaqələndirmək olar. İstehsalın artması həmçinin xarici bazarlara çıxışı da stimullaşdırmışdır. Digər qida məhsullarından yalnız bitki yağlarının, buğda ununun və çörək istehsalında azalma müşahidə olunmuşdur. Çörək istehsalında azalmanı istehlakçıların qidalanma vərdislərindəki dəyişikliklərə bağlı ola bilər. Buğda unu istehsalı birbaşa kənd təsərrüfatı ilə bağlı olduğu üçün əsas diqqət bu sahədə texnoloji yenilik və innovativ həllərə, həmçinin subsidiyaların artırılması və fermerlərə dəstəyə yönəldilməlidir. Çünki buğda, ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində qida dəyəri və iqtisadi əhəmiyyətinə görə mühüm rol oynayan əsas bitkilərdən biri sayılır.

Qida sektoruna investisiyalar

Qida sənayesi aqrar ərzaq təhçizat zəncirindəki yerinə görə, kənd təsərrüfatının inkişaf səviyyəsindən birbaşa asılı olaraq qiymətləndirilir. Bu əlaqəni ümüləşdirərək aşağıdakı kimi göstərmək olar. Qida sənayesi kənd təsərrüfatı məhsullarına emal, qablaşdırma, paylama vasitəsilə dəyər əlavə edir. Azərbaycanda qida sənayesinə investisiyaların artırılması, ölkənin iqtisadiyyatının şaxələndirilməsi və qida təhlükəsizliyinin təmin edilməsi baxımından əhəmiyyətli hesab olunur. Müasir texnologiyaların tətbiqi ilə keyfiyyətli və təhlükəsiz qida məhsullarının artımla istehsalına, ixrac potensialının genişləndirilməsinə səbəb olur. Qida sənayesi sahəsində investisiyalar, tədqiqat və inkişaf fəaliyyətlərini

artımına da təsir edir. Elmi – texniki tərəqqininin imkanları ilə, müasir avadanlıq və texnologiyalardan istifadə edilməsi qida emalında yeni metodların tətbiqində investisiyalardan istifadəni zəruri edir. Azərbaycanda qida məhsullarının istehsalında əsas kapitalla olan investisiyaları aşağıdakı cədvəldən görmək olar.

Cədvəl 2

Qida sənayesində investisiyaların vəziyyəti

İllər üzrə faktiki qiymətlərlə, milyon manat						
Göstəricilər	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Qida məhsullarının istehsalı	140.4	225.1	197.8	206.5	132.2	118.4
xarici investisiyalar	13.0	18.8	-	-	-	-
daxili investisiyalar	127.4	206.3	197.8	206.5	132.2	118.4

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin hesabatı əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Cədvəldən göründüyü kimi, qida sektoru daxili investisiyalar hesabına inkişaf etmişdir. 2023-cü ildən kəskin azalma müşahidə edilsə də, bu müəssisələrin istehsal imkanlarına mənfi təsir etməmişdir. Qida sahəsində innovasiyalara gəldikdə isə bu, məhsulların və istehsal prosesinin keyfiyyətini və səmərəliliyini artırmağa və müştəri tələblərinə cavab vermək üçün əhəmiyyət daşıyır. Bu innovasiyalar, həmçinin qida təhlükəsizliyi, davamlılıq və müasir istehlakçı tələbləri və onların sağlamlığının artırılması üçün yenilənmiş məhsul istehsalı istiqamətində mühüm rol oynayır. İnnovativ inkişafı bağlı göstəricilər göstərir ki, yenilənmiş, təkmilləşmiş məhsulların istehsalında həm artma, həm də azalmalar olmuşdur.

Qrafik 2. Qida müəssisələrinin innovasiya vəsaitləri üzrə illik dinamikası (2020–2025)

Mənbə: Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin hesabatı əsasında müəllif tərəfindən tərtib edilib.

Qrafikdən göründüyü kimi, innovasiya fəaliyyəti qida sənayesi müəssisələri üçün son illərdə tətbiq olunmağa başlamış, ən çox vəsait 2022-ci ildə ayrılmışdır: təkmilləşdirilmiş məhsul üçün ayrılan vəsaitin həcmi yenilənmiş məhsul üçün ayrılan vəsaitdən 2,5 dəfə çox olmuşdur. Növbəti illərdə isə kəskin azalma müşahidə edilməkdədir. Bunu əvvəlki illərdəki innovasiya fəaliyyətinin yetərli olması, istehlakçı davranışlarının stabilliyi və müəssisələrin maliyyə - inzibati öhdəlikləri ilə də əlaqələndirmək olar.

Qida emalında avtomatlaşdırma, süni intellekt (AI – artificial intelligence) və əşyaların interneti (IoT – Internet of things) ilə bağlı yeniliklər artmaqda və tətbiq edilməkdədir. Bu texnologiyalar həm qida

təhlükəsizliyinin menecmentində, həm də qida keyfiyyətinin idarəedilməsində səmərəliliyi, nəzarəti və istehsal imkanlarını artırmağa xidmət edir. Qida sənayesində süni intellektin tətbiqi aşağıdakı sahələrdə istifadə olunur: satışın proqnozlaşdırılması; qida məhsullarının təkmilləşdirilməsi; və qida təhlükəsizliyi üçün. Qida sənayesi artan dünya əhalisi, iqlim dəyişikliyi, kənd təsərrüfatı torpaqlarının sahələrinin azalması və s. səbəbiylə ərzaq üçün artan tələbatı ödəmək problemi ilə üz – üzə qalmaqdadır. Qida təhlükəsizliyin təmin edilməsində Süni intellektlə sağlam və təhlükəsiz istehsal üçün korporativ siyasətə uyğun olmayan təcrübələri müəyyənləşdirmək olar [5]. Bütün bu sadalananlardan istifadə etməklə, son zamanlar aktualıq qazanan dayanıqlı istehsal, məhsul təkmilləşdirilməsinə və səmərəliliyin artırılmasına nail olmaq olar.

NƏTİCƏ

Dünyada baş verən qlobal çağırışlar fonunda ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində qida sektorunun inkişafı müstəsna əhəmiyyət daşıyır. Azərbaycanda qida sənayesinin inkişafı iqtisadiyyatın güclənməsinə, idxaldan asılılığın azaldılmasına, stabil ərzaq təhcizatının təmin edilməsinə, həmçinin beynəlxalq bazarlarda yerli məhsullarının rəqabətqabiliyyətinin yüksəldilməsinə təkan vermiş olar. Burada həmçinin müxtəlif qida məhsullarının - ət, süd məhsullarının istehsalı və emalına – kiçik və orta sahibkarlıq cəhətdən inkişaf etdirilməsi, ailə təsərrüfatlarının istehsal potensialından tam istifadə edilməsi də aiddir. Texnoloji üstünlük qazanmaq üçün investisiya və innovasiya fəaliyyətinin artırılması ilə daha keyfiyyətli qida məhsullarının istehsalı istehlakçıların yerli məhsulları almağa təşviq edə bilər. Qeyd olunan məsələləri nəzərə almaqla, qida sahəsində investisiya və innovasiyaların artırılması həm daxili bazarda rəqabət qabiliyyətinin güclənməsinə, həm də qlobal bazarlarda çıxış imkanının genişlənməsinə səbəb olar.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Arriaga-Lorenzo P, de Jesús Maldonado-Simán E, Ramírez-Valverde R, Martínez-Hernández P.A, Tirado-González D.N, Saavedra-Jiménez L.A. (2023). Cold chain relevance in the food safety of perishable products. Vol. 11, Foods and Raw Materials. Kemerovo State University; p. 116–28.
2. Ericksen P.J. (2008). Conceptualizing food systems for global environmental change research. *Global Environmental Change*. Feb;18(1):234–45.
3. Qasımlı V, Hüseyn R, Hüseynov R, Həsənov R, Cəfərov C, Bayramova A. (2022). Yaşıl İqtisadiyyat, Bakı. Azprint nəşriyyatı, 280 səh.
4. <https://president.az/az/articles/view/21953>
5. Nikolola-Alexieva V, Valeva K, Pashev S. (2024). Artificial intelligence in the food industry. In: *BIO Web of Conferences*. EDP Sciences.

L.A.Hasanova

PhD student, Azerbaijan State University of Economics

The economic role of food enterprises in Azerbaijan: an assessment based on statistical analysis

Abstract

As a key component of the processing industry, the food sector is closely related to agriculture. The Azerbaijani food industry has continuously developed over the past few decades thanks to the introduction of new technologies and modernisation. Privatisation and government programmes have had a positive impact on improving conditions in specific areas of the food industry. The number of enterprises engaged in food production in the processing industry is the highest. Micro and small businesses dominate this industry by type of economic activity. The industrial production index decreased only in 2020. According to the ownership structure of industrial production, the private sector accounts for at least 66% of the total. Agriculture provides the raw materials for the food industry. This article examines the development

dynamics of the food industry in Azerbaijan and the growth rate of investments and innovations. In addition, along with innovations, the importance of artificial intelligence and digitalization in ensuring food safety has been demonstrated through their application in the food sector.

Keywords: *food industry, food system, investment, innovation, food safety.*